

Giovanni Papini: Krisztus története. Híressé vált könyvekről nehéz objektív, őszinte véleményt mondani. Erről a hatalmas művről pedig éppen nehéz, mert tárgya a Krisztus élete s írója egy minden szellemi szélsőségen átvergődött újságíró-költő. Fülep Lajos alapos és szeretettel, művészettel megírt bevezetésében eleven portréját kapjuk ugyan az írónak és szemléletes magyarázatát környezetének s a fordító kitűnő munkával törekszik a magyar szellemhez idomítani az eredetit, de a könyv mégis legyőzhetetlenül idegen marad számunkra. Mélyen érezzük, hogy magyar író soha se írta így és ezt s magyar olvasó soha se fogja a saját lelkét megtalálni benne. Pontosan nem tudnánk megmondani, hogy miért érzem ezt. Hiszen annak idején Strauss „Jézus élete” című spekulatív-kritikai művének, ennek az élettelen, a szentélyben vastag csizmákban tappogó, a krisztusi misztérium iránt hihetetlenül érzéketlen monstrumnak szenvedélyes magyar barátai akadtak, a Renan Jézusának a milióelmélet erőszakolt, hamis teóriájába lopott szentimentális poéziséért pedig egyenesen rajongtak nálunk. Papini könyve nem kritikai, nem spekulatív, nem egyéni leleményre építő s nem tudományos igényű alkotás, sőt kimondottan az Egyház hitének, a Kinyilatkoztatásnak és a dogmáknak kifejezése, s a szerző nem igényel egyebet, mint a „hatásosabb formába öntés módját”, hogy tárgya „könnyen megérhetővé váljék”. Hűségesen igazodva a Katolikus Egyház dogmáinak szavához, csupán arra vállalkozott, hogy „ezeket a szavakat néha-néha a szokásoktól eltérő módon adja elő, ellentétekben és rövidítésekben zihál, nyers és szenvedélyes kifejezésekkel élénkített stílusban, hogy lássa, vajjon a tévelygés révületébe kábult mai lelkeket fel lehet-e ébreszteni az igazság ökölesapásaival”. Azt hiszem, a könyv idegenszerűsége, a lélek gyanakodó húzódozása, amit legyőzhetetlenül vált ki, ebből a tendenciából származik. Ha Papini egy immár lehetetlennek tartott feladatra vállalkozik, t. i. egy Jézus-életrajz tudományos megírási kísérletére, ami ugyan hiábavaló lett volna és könyvét sohase tette volna „híressé”, mégis több reménnyel és

bizalommal közelednénk hozzá, azaz a tiszta tudattal, hogy egy, a kritika alól kicsúszni nem akaró, becsületes tudományos meggyőződéssel állunk szemben. Ha Papini egy egészen egyéni, minden dogmától független költői alkotást ír vala Krisztusról, amelyben az ő egyéni átélésének tüze ég, minden nehézség nélkül találnók meg a megértés, a belehelyezkedés, az utánélés esztétikai lehetőségét és szempontját.

Ezeknek a világossága teszi érthetővé a Strauss, vagy a Renan könyvével szemben a nyílt elismerés vagy a nyílt elítélés tiszta álláspontjait. Barátaik és ellenségeik egyaránt tisztán látták az író kritériumait, amelyekhez állásfoglalásuk mikéntjét mérhették. Papini mondanivalóinak tárgyi értékeért a felelősséget az egyházra hárítja, mintha saját mondanivalója nem is lenne s: magának csak a stilizálás mikéntjét tulajdonítja. Mindez rendben volna, ha a tudós vagy a költő jogosult önállóságának kizárásával és az egyház hitének alázatos elfogadásával könyvében az egyház hitvalló gyermeke tenne forró bizonyosságot egyháza tanításának személyileg átélt igaz voltáról. Az ilyen hitvallást még a más hitű is épüléssel hallgathatja. De, eltekintve minden teológiától és tisztán irodalmi szempontból nézve a könyvet, leküzdhetetlen az a benyomás, hogy ez a stilizálás, amennyiben csak az, a tárgyhoz igazán nem találó, amennyiben pedig nemcsak az, alkalom arra, hogy az író a stilizálásba szőjje be egyéni ítéleteit nem a Krisztusról, természetesen, hanem az emberekről, a maga környezetéről és koráról.

Az önmaga által zihálóknak, nyersnek és szenvedélyesnek nevezett stílus semmiképen nem alkalmas: a Krisztus története isteni fenségének, a Szeretet megváltó hatalmának a régi dogmák, a régi evangélium szavaiból való kibontására s alig hiszem, hogy ez a stílus az igazság ökölesapásaival hatna a lelkekre és egyáltalán kétlem, hogy ökölesapásokkal Krisztushoz lehetne valakit téríteni, mert ehhez a mód-szerhez csak Neki volt joga, akinek kezében az ostort is az isteni Szeretet suhogtatta. Biztos-e róla Papini, hogy stílusának ökölesapásai mélyes szeretéből fakadtak? Mert ez nem érzik rajtuk azzal az elemelzhe-

tetlen, de ellenállhatatlan hatalommal, amely a Krisztus és apostolai legkeményebb kijelentéseiből is árad. Az író, aki csak a stilizálást vállalta, azt a benyomást kelti, hogy a legfenségesebb történetet alkalomná tette egy óriási „színes riport” megírására, melyben nem is a történet és annak isteni hőse a fontos, hanem az újságíró stilizálása, színezése és aforizmái. Miután egyáltalában nem tartozik ide megvizsgálni azt, mennyiben lehet a könyvet az író egyháza hitének tárgyilag hű kifejezőjével tekinteni, tisztán irodalmi szempontból állítom fel a könyv igazságának lehető hármias mérlegét ekképen: ha a könyv a tudományos igazság igényével lép fel, értéke érveinek logikai értékén fordul meg, értelmi hihetőségen és elégséges bizonyító erején. Papini ezt nem igényli, mert elfogadja egyháza álláspontját. Ha a könyv az építő szempontot akarja érvényesíteni, értéke azon fordul meg, mekkora bizonyoságtévő, hitvalló erőt sugároz. Papini kifejezetten nem ezt szolgálja, mert csak a mai ember számára való stilizálást tűzi ki célul. Ha a könyv a művészi igazság igényét követeli, értéke attól függ, hogy a valóságnak mekkora hihető-erejű illuzióját tudja kelteni? Papini könyve ebből a szempontból is fogyatékos, mert nem egy művészi élményt ad s a mód, ahogy tárgyát adja, az evangélium eredeti szellemével ellentétes, mert a ziháló, nyers és szenvedélyes előadás nem keltheti fel a személyes élmény művészi illuzióját, mikor a Krisztushoz minket az isteni bűnbocsátó szeretet és szelídség uralkodó összbnyomása köt. Legalább is az bizonyos előttem, hogy a magyar psziche számára ez a stílus Krisztussal kapcsolatban teljesen idegen és minden őszinteségi látszat dacára is, tárgyával való összeférhetlensége miatt mesterkélt marad.

Nem lehet tagadni, hogy Papini könyvében nagy ismeretanyag, fölényes szellemesség, önmagukban érdekes és szikrázó reflexiók serege s a szellem diadaláért nagy hévvel viaskodó energia nyilvánul meg. Csak az az egy baj van vele, hogy a tudós, a hitvalló és a művész ez esetben igen kívánatos egyoldalságai között nem választva, az új-

ságíró hibrid-tollával közeledett ahhoz, akiről lehet írni teológiát, meditációt vagy költeményt, de riportot soha. *Makkai Sándor.*

R. Berde Mária: A szent szégyen. Örvedetes üzenet nekünk ez a könyv, mert első köteteként jelent meg az Erdélyi Könyvbarátok Társasága kiadvány-sorozatának. Megvalósulását jelenti annak az eléggé alig méltányolható nemes törekvésnek, amely az erdélyi magyar kultúra emelésére irányul. Ez az erőteljes bizakodásról és törhetetlen élniakarástól tanúskodó vállalat az elszakított magyarság szellemi életének egyik leghathatósabb tényezőjévé emeli a magyar irodalmat azáltal, hogy olvasó és jó könyvekhez juttatja a magyar olvasóközönséget. A sorozatonként megjelenő művekben szóhoz jut az erdélyi írók értékes gárdája, amelynek működése nemcsak a királyhágóntúli magyarság, hanem az egész újabb magyar irodalom szempontjából is megbecsülhetetlen értéket jelent. Az erdélyi irodalom immár olyan számottevő része az egyetemes magyar nemzeti irodalomnak, hogy termékei méltán számíthatnak a csonka ország részéről is komoly érdeklődésre.

Ennek az örvedetes módon fejlődő erdélyi irodalomnak figyelemreméltó terméke Berde Mária fenti regénye. Az írónak előbb megjelent műveiből már ismert, nem közönséges tehetsége sok tekintetben páratlanul érvényesül ebben a regényben, amely a nő életének mélyeséges misztériumát megrázó erővel tárja elénk. Olyan motívumokat ragad ki a társadalmi életből, amelyek — természetüknél fogva — csak a női lélek értelmezése szerint jelenhetnek meg az irodalomban az élmény erejével. Ezzel a megjelenítő erővel állítja elénk az író egy megbélyegzett apa virágzó, szép leányának, a szegény Hannának nagy mélyeségekben vergődő és hihetetlen lelki magasságba lendülő életét. A vele szemben igazságtalanul rideg társadalommal nem törődve, Hanna megismeri a szerelmet s annak tökéletes élvezésében találja meg az életnek addig nem ismert teljességét. Számítás nélküli teljes odaadással percéséleti meg Zsolt iránt érzett forró szerelmét s azután magára marad szerelmének gyötrő emlékével s a